

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДУ ГОМЕОПАТІЇ: ТОЧКА ЗОРУ СПОЖИВАЧІВ ГОМЕОПАТИЧНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Проведене медико-соціологічне дослідження стосовно ефективності методу гомеопатії з точки зору респондентів віком від 19 до 30 років. Проаналізовано думку споживачів гомеопатичних лікарських засобів щодо ефективності методу, його безпечності, а також досвід застосування гомеопатичних препаратів при різних захворюваннях. На основі отриманих в ході дослідження даних вивчено наявність гомеопатичних лікарських засобів в аптеках різних регіонів України та уподобання респондентів щодо їх вибору.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: гомеопатія, гомеопатичні лікарські засоби, медико-соціологічне дослідження.

Питання поліпшення здоров'я населення і підвищення ефективності медичного обслуговування у нашій країні були і залишаються надзвичайно актуальними [8].

Розвиток вітчизняної фармації, яка відіграє вагомий роль у сучасній системі охорони здоров'я України, ґрунтується сьогодні на Концепції Державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011–2021 рр.» [5].

На сьогодні актуальним вважається створення і виробництво лікарських засобів (ЛЗ) з натуральної сировини, а також оптимізація забезпечення населення ЛЗ природного походження [2;7]. Зважаючи на це, одним з перспективних напрямків сучасної медицини, на наш погляд, є розвиток гомеопатичної фармації, адже гомеопатичні лікарські засоби (ГомЛЗ) давно зарекомендували себе як достатньо ефективні і безпечні [1;3;4;6;9;10].

Незважаючи на те, що ефективність методу гомеопатії та маркетингові аспекти забезпечення ГомЛЗ населення України вже вивчалися, вони мають на сьогодні, швидше, ретроспективне значення [6;13].

Враховуючи вищезазначене, а також те, що соціально-медичні дослідження допомагають у розв'язанні багатьох проблем медичної практики, адже розкривають перспективи удосконалення системи охорони здоров'я [12], ми провели дослідження, метою якого було проаналізувати думку респондентів віком від 19 до 30 років щодо гомеопатії як методу профілактики і лікування. Науковий інтерес до вивчення думки цієї вікової групи населення був зумовлений тим, що, за да-

ними вітчизняних науковців, саме особи віком від 21 до 30 років найчастіше є споживачами гомеопатичних лікарських засобів [6].

Мета дослідження:

1. Виявити частоту застосування методу гомеопатії респондентами, їхніми родичами, знайомими.

2. Вивчити ефективність гомеопатичного методу при різних захворюваннях, його безпечність на основі досвіду респондентів, їхніх родичів і знайомих.

3. Встановити наявність ГомЛЗ в аптеках, їхню доступність за ціною, безпечність, переважне уподобання респондентами, а також їхніми родичами і знайомими, ГомЛЗ вітчизняних чи зарубіжних виробників.

Матеріали і методи. Для проведення даного соціологічного дослідження була розроблена програма, яка включала етапи визначення об'єкта і предмета дослідження, визначення генеральної сукупності і формування репрезентативної вибірки, розробку інструменту дослідження (анкети) [11], його апробацію і корекцію, збір, обробку та аналіз даних, оцінку результатів дослідження.

Дизайн дослідження характеризувався такими параметрами:

- об'єктом дослідження була думка респондентів (студентів 4, 5, 6 курсів вищих навчальних медичних закладів України) щодо гомеопатії як методу профілактики і лікування;

- місце збору даних – Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця (Київ), Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Одеський національний медичний університет, Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського (Сімферополь), Донецький національний медичний університет імені М. Горького (табл.);

- інструмент збору даних – анкета;
- термін проведення анкетування – грудень 2011 р. – листопад 2012 р.;
- метод збору даних – безповоротне вибірково-анонімне письмове опитування (кожен респондент заповнював анкету лише один раз).

Отримано 1754 анкети, з яких відібрано і опрацьовано 1697 якісно заповнених анкет.

Слід зазначити, що на деякі питання анкети респонденти мали можливість давати одразу кілька відповідей, тому сума відсотків не завжди дорівнювала 100.

Таблиця Розподіл респондентів за місцем навчання

Навчальний заклад	Кількість респондентів
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова	440
Донецький національний медичний університет імені М. Горького	165
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця (Київ)	253
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького	211
Одеський національний медичний університет	287
Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського (Сімферополь)	341
Разом	1697

Результати дослідження та їх обговорення
Аналіз анкет, які було отримано під час проведення цього медико-соціологічного дослідження, показав, що 560 (33,0%±1,1%) респондентів навчалися на 4 курсі зазначених медичних університетів, 565 (33,3%±1,1%) респондентів – на 5 курсі, 572 (33,7%±1,1%) респондента – на 6 курсі. Достовірних відмінностей щодо кількості опитаних респондентів у розрізі курсів навчання не виявлено.

За статтю студенти розподілилися наступним чином: 507 чоловіків (29,9%±1,1%) і 1190 (70,1%±1,1%) жінок, тобто чоловіків було в 2,35 разу менше ($p < 0,001$).

Половина респондентів мали вік 21–22 роки – 50,1%±1,2%; вік 23–24 роки мали 21,9%±1,0% опитаних, 19–20 років – 16,9%±0,9%, 25 років і старше – 6,9%±0,6%.

Проведене дослідження передусім дозволило з'ясувати, чи доводилося самим респондентам особисто використовувати метод гомеопатії для лікування. Виявилось, що 68,6%±1,1% респондентів не використовували ніколи гомеопатію, а 31,4%±1,1% застосовували цей метод лікування ($p < 0,001$). Встановлено, що достовірно частіше застосовували метод гомеопатії жінки, ніж чоловіки: 33,6±1,4% проти 26,2%±2,0% ($p < 0,05$). Також встановлено, що найчастіше застосовувалися комплексні гомеопатичні препарати (у 55,5%±2,2% випадків), достовірно рідше (у 26,5%±1,9% випадків) – однокомпонентні препарати ($p < 0,001$) і дуже рідко (в 5,3%±1,0% випадків) – антигомотоксичні препарати (рис. 1). Респонденти-жінки в 3,7 разу частіше використовували комплексні гомеопатичні препарати, ніж чоловіки, і в 2,4 разу частіше – однокомпонентні гомеопатичні препарати.

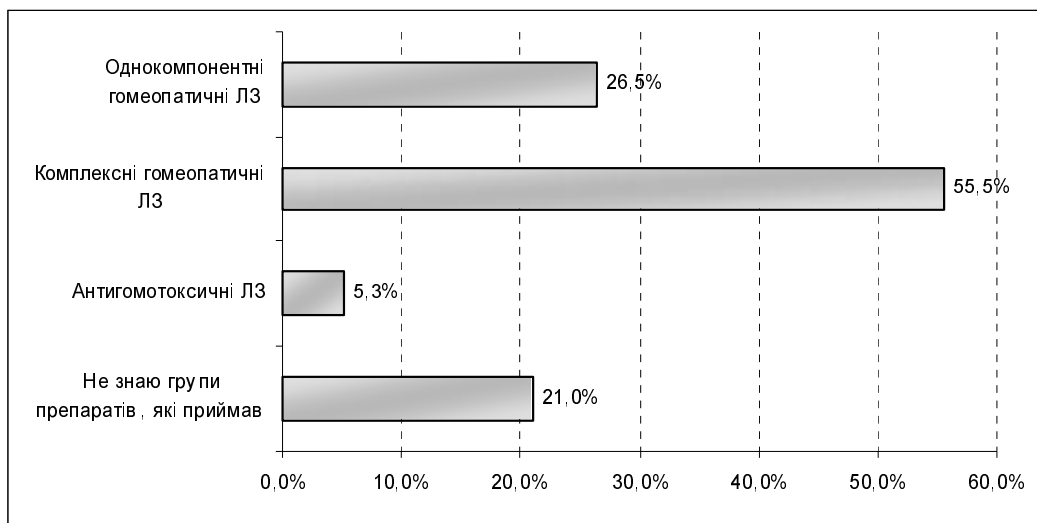

Рис. 1. Структура гомеопатичних лікарських засобів, застосовуваних респондентами

Вивчення питання про використання гомеопатичних засобів родичами та/або знайомими респондентів розкрило факт застосування такого лікування в $41,3\% \pm 1,2\%$ випадків проти невикористання гомеопатичного лікування ними в $58,7\% \pm 1,2\%$ випадків ($p < 0,001$). Родичами та/або

знайомими респондентів, за даними цього дослідження (рис. 2), також достовірно частіше ($p < 0,001$) використовувалися комплексні гомеопатичні препарати (у $39,9\% \pm 1,8\%$ випадків) порівняно з однокомпонентними ($15,5\% \pm 1,4\%$) та антигомотоксичними ($5,7\% \pm 0,9\%$).

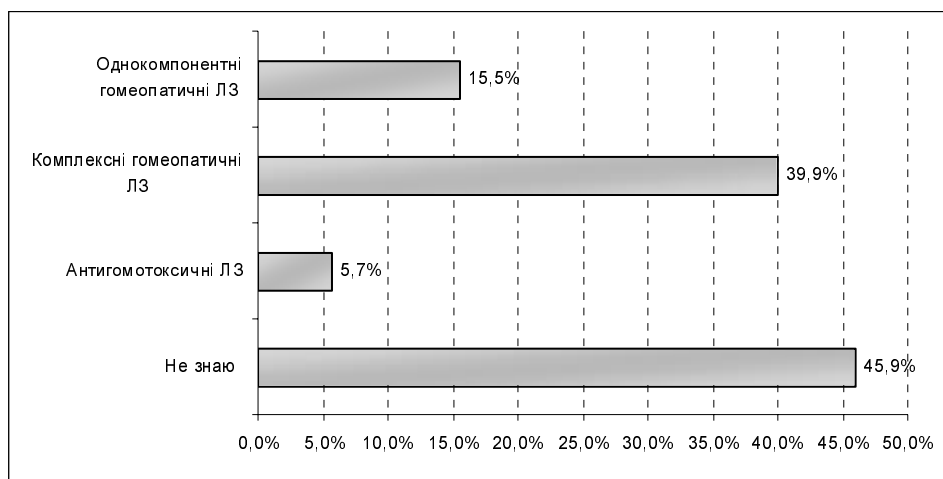

Рис. 2. Структура застосування гомеопатичних лікарських засобів родичами/знайомими респондентів

Вивчення думки респондентів щодо ефективності лікування показало наступне. Як високоефективний метод лікування оцінили гомеопатію тільки $5,8\% \pm 1,0\%$ респондентів, як ефективний – $52,5\% \pm 2,2\%$ респондентів і як неефективний – $9,4\% \pm 1,3\%$. Відповідь «важко відповісти» дали $32,3\% \pm 2,0\%$ респондентів. У розрізі даного дослідження (рис. 3) достовірних відмінностей у відповідях на це питання не вияв-

лено, проте спостерігались такі тенденції: респонденти-жінки частіше вважали гомеопатію ефективним методом порівняно з чоловіками ($54,2\% \pm 2,5\%$ проти $47,4\% \pm 4,3\%$) та водночас рідше оцінювали гомеопатію як неефективний та високоефективний метод лікування порівняно з респондентами-чоловіками (відповідно $8,3\% \pm 1,4\%$ проти $12,8\% \pm 2,9\%$ і $5,3\% \pm 1,1\%$ проти $7,5\% \pm 2,3\%$).

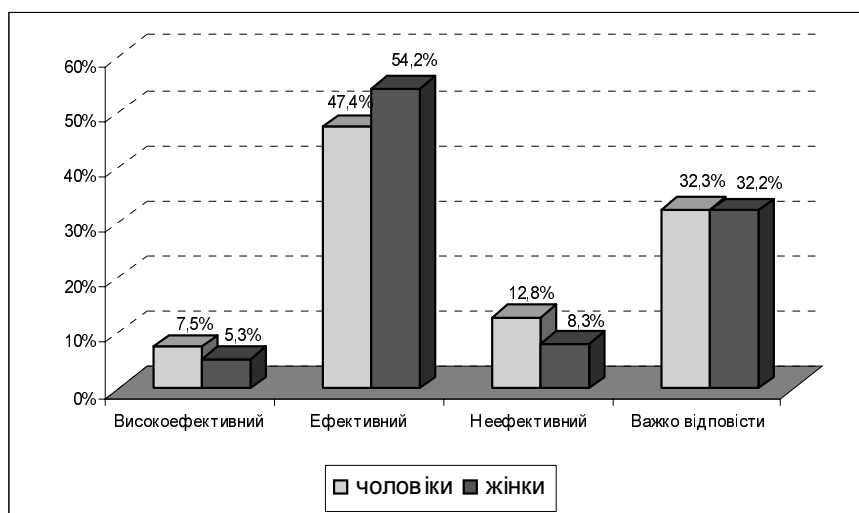

Рис. 3. Оцінка респондентами ефективності методу гомеопатії за власним досвідом

Подібні тенденції було знайдено в цьому дослідженні щодо оцінки ефективності гомеопатичного лікування родичами та/або знайомими респондентів: $6,4\% \pm 0,9\%$ оцінили його як високо-

ефективне, $49,2\% \pm 1,9\%$ – як ефективне і $10,0\% \pm 1,1\%$ – як неефективне.

Така ж ситуація зберігається й при аналізі оцінки ефективності гомеопатичного лікування

родичами/знайомими респондентів у розрізі статі. Проте слід зазначити, що респонденти-жінки достовірно частіше ($p < 0,05$) порівняно з чоловіками відмічали, що їх родичі/знайомі оцінюють метод гомеопатії як ефективний – $52,0\% \pm 2,2\%$ проти $41,0\% \pm 3,7\%$. Протилежна тенденція виявлена щодо оцінки методу гомеопатії як високоефективного – респонденти-чоловіки у цьому випадку частіше жінок ($p > 0,05$) зазначали саме таку оцінку їхніми родичами/знайомими: $9,5\% \pm 2,2\%$ проти $5,4\% \pm 1,0\%$. Неефективним достовірно частіше вважали метод гомеопатії $14,6\% \pm 2,6\%$ родичів(знайомих) респондентів-чоловіків проти $8,4\% \pm 1,2\%$ родичів/знайомих респондентів-жінок ($p < 0,05$).

Вивчення ефективності гомеопатичного лікування виявило, що $74,8\% \pm 1,1\%$ респондентів відмічають найбільшу ефективність методу гомеопатії при використанні його з метою профілактичного лікування; $20,0\% \pm 1,0\%$ респондентів зазначають його ефективність при лікуванні гострих захворювань. Точка зору респондентів щодо ефективності гомеопатичного лікування хронічних захворювань різних органів і систем відображена на рис. 4. В ході соціологічного дослідження виявлено, що респонденти-жінки достовірно частіше відзначали ефективність гомеопатичного лікування при захворюваннях нервової системи, ніж чоловіки ($20,8\% \pm 1,2\%$ і $16,6\% \pm 1,7\%$ відповідно).

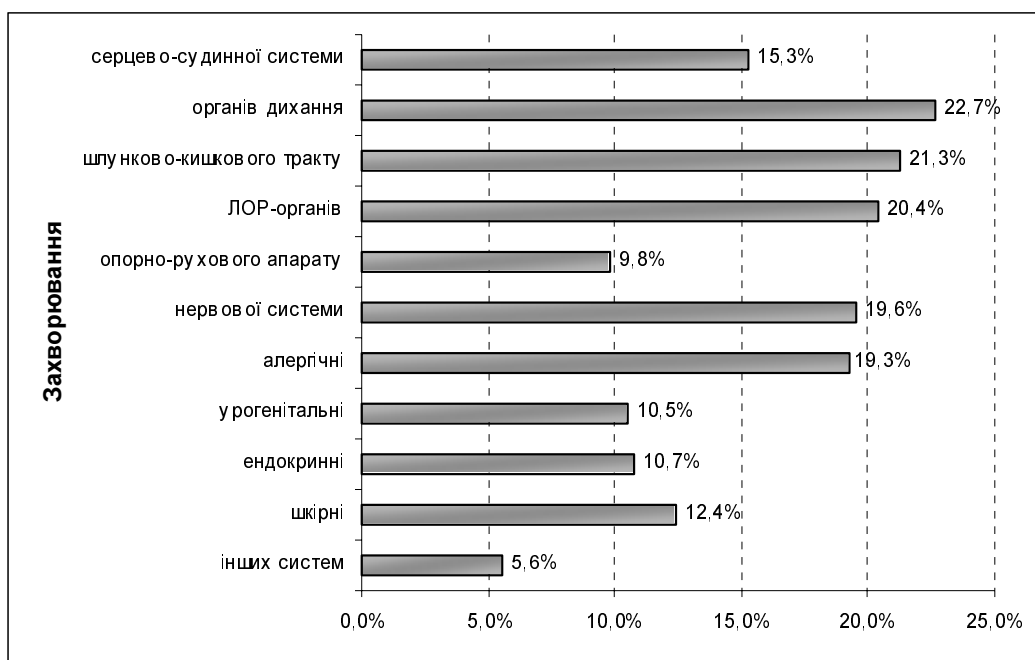

Рис. 4. Аналіз думки респондентів щодо ефективності методу гомеопатії при лікуванні хронічних захворювань

При вивченні питання щодо побічних ефектів ГомЛЗ отримано негативну відповідь у $84,4\% \pm 1,6\%$ випадків. $75,6\% \pm 1,6\%$ респондентів зазначили відсутність таких побічних ефектів за досвідом родичів та/або знайомих. При дослідженні наявності побічних ефектів у разі застосування ГомЛЗ респондентами чоловіками і жінками виявлено ідентичні тенденції. Проте знайдено достовірні відмінності за показниками у розрізі статі. Так, респонденти-жінки порівняно з респондентами-чоловіками частіше відмічали відсутність побічних ефектів при використанні гомеопатичних лікарських засобів: $87,2\% \pm 1,7\%$ проти $75,9\% \pm 3,7\%$ ($p < 0,05$).

Подібні тенденції у розрізі статі було знайдено при аналізі відповідей респондентів на питання щодо спостереження побічних ефектів при за-

стосуванні гомеопатичних лікарських засобів рідними та/або знайомими респондентів чоловіків і жінок.

Аналіз відповідей респондентів на питання «При використанні яких гомеопатичних ліків Ви спостерігали побічні дії?» виявив наступне: однакова кількість респондентів ($3,19\% \pm 0,8\%$) вказала однокомпонентні гомеопатичні препарати і комплексні гомеопатичні препарати і дуже мало респондентів ($1,31\% \pm 0,5\%$) вказали на антигомотоксичні препарати. $8,63\% \pm 1,2\%$ респондентів зазначили, що їм «важко відповісти на це питання».

Аналіз відповідей респондентів на питання «При використанні яких гомеопатичних ліків Ваші рідні/знайомі спостерігали побічні дії?» показав наступне. Виникнення побічної дії при використанні однокомпонентних гомеопатичних препа-

ратів зазначили $3,00\% \pm 0,6\%$ респондентів, комплексних гомеопатичних препаратів – $3,99\% \pm 0,7\%$, антигомтоксичних препаратів – $1,00\% \pm 0,4\%$. Не змогли відповісти на це питання $17,4\% \pm 1,4\%$ респондентів.

Щодо питання про наявність в аптеках гомеопатичних препаратів $43,1\% \pm 1,2\%$ респондентів (без достовірних відмінностей за статтю) відповіли, що ГомЛЗ завжди є в аптеках їхнього міста. Водночас $16,1\% \pm 0,9\%$ дали негативну відповідь на це питання і $40,8\% \pm 1,2\%$ відповіли, що не знають.

Констатовано уподобання респондентами вітчизняних ГомЛЗ – у $26,8\% \pm 1,9\%$ випадків та препаратів іноземного виробництва – у $55,7\% \pm 2,2\%$ випадків, без достовірних відмінностей у розрізі статі.

Встановлено, що причина достовірно частішого вибору зарубіжних ГомЛЗ порівняно з вітчизняними полягає у впевненості респондентів у їхній високій ефективності ($37,5\% \pm 2,1\%$), відсутності побічних ефектів ($21,6\% \pm 1,8\%$), доступності за ціною ($17,8\% \pm 1,7\%$), постійній наявності їх в аптеках ($23,6\% \pm 1,8\%$).

Достовірних відмінностей при аналізі цієї думки респондентів у розрізі статі не виявлено. Як респонденти-чоловіки, так і респонденти-жінки підкреслили високу ефективність іноземних зарубіжних гомеопатичних препаратів ($42,1\% \pm 4,3\%$ і $36,0\% \pm 2,4\%$ відповідно); їх постійну наявність в аптеках ($18,8\% \pm 3,4\%$ і $25,3\% \pm 2,2\%$); доступність за ціною ($14,3\% \pm 3,0\%$ і $19,0\% \pm 2,0\%$); відсутність побічних ефектів ($23,3\% \pm 3,7\%$ і $21,0\% \pm 2,0\%$).

Висновки

1. Досвід застосування методу гомеопатії мали $31,4\% \pm 1,1\%$ респондентів та $41,3\% \pm 1,2\%$ їхніх родичів/знайомих. Переважна більшість респондентів ($55,5\% \pm 2,2\%$) застосовувала для лікування комплексні гомеопатичні лікарські засоби.

2. Ефективним методом лікування вважають гомеопатію $52,5\% \pm 2,2\%$ респондентів; $5,8\% \pm 1,0\%$ – високоефективною і тільки $9,4\% \pm 1,3\%$ – неефективною. Про ефективність гомеопатії з досвіду родичів і знайомих зазначили $49,2\% \pm 1,9\%$ респондентів, високу ефективність – $6,4\% \pm 0,9\%$, неефективність – $10,0\% \pm 1,1\%$.

3. За результатами дослідження найбільшу ефективність методу гомеопатії респонденти відзначали при використанні його з метою профілактичного лікування ($74,8\% \pm 1,1\%$). При лікуванні гострих захворювань ефективність методу гомеопатії зазначили $20,0\% \pm 1,0\%$ респондентів.

4. При лікуванні хронічних захворювань респонденти спостерігали ефективність методу гомеопатії частіше при патології органів дихання, шлунково-кишкового тракту, алергічних захворюваннях і патології нервової системи. На відсутність побічних ефектів при застосуванні гомеопатичних лікарських засобів вказали $84,4\% \pm 1,6\%$ респондентів з власного досвіду і $75,6\% \pm 1,6\%$ – з досвіду своїх рідних/знайомих.

4. Постійну наявність гомеопатичних лікарських засобів в аптеках свого міста зазначили $43,1\% \pm 1,2\%$ респондентів. Достовірно більше споживачів ($55,7\% \pm 2,2\%$) надають перевагу гомеопатичним лікарським засобам іноземних виробників, оскільки вважають їх високоефективними. Серед інших чинників прихильності до іноземних гомеопатичних препаратів респонденти передусім зазначають їх постійну наявність в аптеках, відсутність побічних ефектів та доступність за ціною.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі та використанні результатів, отриманих при анкетуванні інших вікових та соціальних груп населення, яке проводилося в рамках цього медико-соціологічного дослідження, з висвітленням їх у науковій літературі.

Список літератури

1. Бадья Л. М. Комплексные гомеопатические препараты / Бадья Л. М. – К. : ООО «ДСГ Лтд»; ЗАО «Национальный Гомеопатический Союз», 2002. – 40 с.
2. Віртуальний скринінг як методологія наукомістких технологій пошуку нових лікарських засобів / Р. Б. Лесик, Б. П. Громовик, Д. В. Атаманюк, В. М. Ябчанка // Фармац. журн. – 2004. – № 6. – С. 66–75.
3. Гарник Т. П. Современное развитие гомеопатии как метода комплементарной и альтернативной медицины / Т. П. Гарник, Т. Н. Козыменко, Л. Н. Кирилевская // Фітотерапія. Наук.-практ. часоп. – 2008. – № 2. – С. 3–7.
4. Гуцол Л. П. Основи гомеопатії : [навч. посібн. для студентів вищих мед. навч. закладів IV рівня акред.] / Л. П. Гуцол. – Вінниця : Нова Книга, 2011. – 344 с.
5. Концепція Державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/78579>. – Назва з екрану.
6. Мнушко З. Н. Гомеопатические лекарственные средства глазами потребителей / З. Н. Мнушко, И. А. Грекова // Провизор. – 2000. – № 4. – С. 16–19.
7. Мониторинг отношения потребителей к применению препаратов растительного происхождения / Б. П. Громовик, Е. В. Юрченко, С. С. Павлычко, В. П. Попович // Провизор. – 2000. – № 14. – С. 14–16.
8. Москаленко В. Ф. Реформування систем охорони здоров'я: сучасний погляд [Електронний ресурс] / В. Ф. Москаленко // Сх.-европ. журн. громадського здоров'я. – 2008. – № 3. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_3/PH_N3_2008_9.pdf. – Назва з екрану.

9. *Мошнич О. П.* Гомеопатія – ефективна система терапії, профілактики і адаптації / О. П. Мошнич // Матеріали наук. симп. з міжнар. уч. [«Нетрадиційні методи лікування (натуропатія) з позицій доказової медицини»], (м. Київ, 16 бер. 2013 р.). – К., 2013. – С. 52–54.
10. *Мошнич О. П.* Місце гомеопатії в медичній практиці, історичні, методологічні аспекти і перспективи / О. П. Мошнич // Укр. гомеопат. щорічник. – Т. 8. – Одеса : Астропринт, 2005. — С. 33–39.
11. *Організація* соціологічних опитувань пацієнтів/їх представників і медичного персоналу в закладах охорони здоров'я : [метод. реком.] / Горачук В. В., Вороненко Ю. В., Гойда Н. Г. [та ін.]. – К., 2012. – 21 с.
12. *Слабкий Г. О.* Стан і перспективи розвитку соціально-медичних досліджень в Україні [Електронний ресурс] / Г. О. Слабкий // Сх.-европ. журн. громад. здоров'я. – 2008. – № 3. –Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_3/PH_N3_2008_10.pdf. – Назва з екрану.
13. *Стан* вітчизняного ринку монокомпонентних гомеопатичних лікарських засобів та напрямки його оптимізації / О. Ю. Сергеева, С. О. Тихонова, О. І. Тихонов, С. В. Хіменко // Вісн. фармації. – 2007. – № 4. – С. 63–67.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕТОДА ГОМЕОПАТИИ: ТОЧКА ЗРЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ГОМЕОПАТИЧЕСКИХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ

Л.П. Гуцол (Винница)

Проведено медико-соціологічне дослідження щодо ефективності методу гомеопатії з точки зору респондентів в віці від 19 до 30 років. Проаналізовано думку споживачів гомеопатичних лікарських засобів щодо ефективності методу, його безпеки, а також досвід застосування гомеопатичних препаратів при різних захворюваннях. На основі отриманих в ході дослідження даних вивчено наявність гомеопатичних лікарських засобів в аптеках різних регіонів України і переваги респондентів щодо їх вибору.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: гомеопатия, гомеопатические лекарственные средства, медико-социологическое исследование.

THE EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF HOMOEOPATHY: THE HOMOEOPATHIC MEDICINES CONSUMERS' POINT OF VIEW

L.P. Hutsol (Vinnytsia)

Medical and sociological research on the effectiveness of homeopathy method is carried out from the point of view of respondents in the age from 19 till 30 years. Opinion of consumers of homeopathic medicines on effectiveness of the method, its safety, and also experience of application of homeopathic medicines at various diseases have been analysed. On the basis of the data received during research presence of homeopathic medicines in pharmacies of different regions of Ukraine and preference of respondents for their choice has been investigated.

KEY WORDS: homoeopathy, homoeopathic medicines, medical and sociological investigation.

Рукопис надійшов до редакції 30.07.2013 р.
Рецензент: д.м.н., проф. Голяченко О.М.